

BAZI DEVREK KÖY TOPLUMLARINDA KADININ MEVKİİ

Prof. Dr. Nermin ERDENTUĞ *

Etnoloji Konu Profesörü

Bu yazıda, 1963 yazında, Etnoloji kürsüsü öğrencilerinden Filiz Özsan'ın Devrek köylerinde iki buçuk aylık bir süre içinde yaptığı olduğu bir Etnolojik araştırma, Prof. Dr. Nermin Erdentuğ tarafından derlenmiş ve değerlendirilmiştir. Bu çalışma, memleket etnolojisi incelemelerinde uygulamaya şiddetle ihtiyaç bulunduğu bir metodu takip etmiş ve bu sahada yapılmış olan bir kaç bilimsel çalışmalara değerli bilgiler kazandırmış olması bakımından önemlidir. Üzerinde inceleme yapılmış olan, Zonguldak ilinin devrek ilçesi köyleri şunlardır: 1) Nizamlar, 2) Isabeyli, (Çavuşoğlu), 3) Hüatroğlu, 4) Tellioğlu.

Söz konusu Travayda, köy bölgesi hakkında verilen coğrafik tarihi ve ekonomik bilgiden sonra, aşağıda derlediğimiz hususlar, araştırmacı tarafından yerinde müşahade metodu (Fieldwork) na uyularak kaydedilmiştir.

Köyde yetişkin kadın ve sosyal mevkii konusunu işlenek için evvelâ, köyde genç kıza kadınlığa hazırlayan devir yani buluş çağı üzerinde durmak gerekir. Burada buluş çağına "ana haline girme" denir. Söz konusu köylerde buluş çağı ile ilgili özel ritler ve pratiklere rastlanmaz; çünkü kız çocuğu bu kritik devrini mümkün olduğu kadar gizlilik içinde geçirir ve kendisi bu devresinde büyüklerinin yardımından mahrumdur. Yalnız büyükler genç kızların bu yeni değişikliğinden haberdar değil gibi görünmelerine rağmen sezdirmeden onların hareketlerini tetkik ederler. Bu çağa erişen kız çocuğunun kayafetinde

* Bu yazı, konusu ve planı Prof. Dr. Nermin Erdentuğ tarafından verilmiş olan bir lisans çalışması özettir.

1 İlkel toplumların büyük çoğunluğunda "initiation ritleri" adıyla ve çoğu bu çağla ilgili olan ritler ve pratikler bir münazame teşkil ederler.

pek önemli değişiklik görülmez: çünkü 07 yaşından beri "Pot" adlı bir başörtü kullanmakta ve bileklerine kadar kapalı ve boyu dizleri altına kadar uzun kapalı elbiseler giymektedir; saçları çocukluğundan beri uzun ve iki örgü halindedir. Ve işte bu kız çocuğu 7 yaşına kadar çocuk olarak kabul edilmektedir.

Bu yaştan sonra ise o, kendisinden evde iş beklenen, kadın gibi kapalı giyinip az konuşması ve hatta bir takım mesuliyetleri yüklenmesi gereken bir varlıktır.

Buluğa erdikten sonra, kız çocuğunun bağımsızlığı daha tahdit edilir, daha az konuşur, karşılık vermez ve kendisinden çekingenlik, ihtiyatlık ve evdeki küçük erkek kardeşine bile itaat beklenir. Bu davranış çok tipiktir¹.

Ana halini görmeden sonra genç kızın çalışma sahasında vâki olan değişiklikler şunlardır: dışarı işlerine gönderilmemeye çalışılır; çeyizlerini hazırlamaya başlar; pazara annesinin yanında bir yardımcı olarak gider; evdeki erkeklerin veya büyüklerin yataklarını yapmak da vazifesine bir ilâve iştir². Artık genç kız evine gelen yabancı erkeklere mecbur olmadıkça çıkmaz³. Tanıdık akraba ve komşu erkekler yanında durabilir.

Yine bu çağa erdikten sonradır ki genç kızlar kasın günlük işler bittikten sonra komşusuna gezebilir ve gelebilir. Konuştukları konu çok defa aşktır⁴. Bu devirde artık genç kız-genç erkek arasında flört yasaktır; ancak, sabahın erken saatinde ve akşamın karanlığında hayvanları olatmaya götürüp getiren ve yakındaki ormanda odun toplamaya ve tarlada mısır beklemeye giden genç kızlar, çok defa köy delikanlıları ile yalnız kalır, anlaşırlar, bazan sevdiklerine evdekilerden habersiz "söz mendil" verirler. Bu hâl bu köylerde geneldir. Flört, evlenme ve kaçırma ile kapandığı gibi, çok kere sevişen gençler büyüklerinin istedikleri kişilerle evlenmek zorundadırlar. Flört devrinde iffal olayı da görülür ve bu da evlenme ile sona erer; yalnız flört suretille evlenmelerde kız gittiği aile ve köy içinde prestijini kaybeder.

1 Patrilinial aile sistemine bağlanacak bir özellik.

2 Ağabeyleri evlenmiş ise, bu iş gelinlerin işidir.

3 Misafire bilenece de gelin yapar.

4 Şarkı söyler, tumbala oynar, nakış işler yün ve dantela örerler.

Evlence çağı ve sebepleri:

Evlence çağı kızlarda 13-18, erkeklerde 15-20 yaş arasındadır. İki üç nesil evvel evlence çağı daha büyük idi. Eskiden erkek askerlik yapmadan, kızlarda 16 sine ermeden evlendirilmezlerdi.

Evlilik, gençlerin aileleri tarafından ve ekonomik sebeplere ve ata ruhuna tapma¹ endişelerine göre tanzim edilir. Yani haneye bir yardımcı girmesi ve oğlunun erkek evlada sahip olarak baba evini devam ettirmesi ve baba ocağını tütürmesi evlence hâkim olan ana düşüncelerdir.

Köyde gençlerin bir an evvel evlendirilmeleri sebepleri şunlardır:

Oğullarının gurbete gitmeden gözü açılmadan evlendirmek; kızların şereflerini korumaları için baş göz etmek; evc yeni bir yardımcı getirmek²; Kız çocuğunu erken evlendirerek başlık alıp mali durumu düzeltmek; gençlerin arzusu hilafına da olsa, kendi çocuklarına, zengin aileden eş seçmek.

Evlence kadının rızası:

Kız istendiği zaman, kız ailesi erkeği inceler, kızın rızası alınmaz. Gençlerin anlaşması veya kızın saadeti düşünülmez.

Kız ailesi tarafından müstakbel damada aranılan vasıflar:

1- Tanınmış ve zengin aileden olmak-istedikleri başlığı verebilecek zenginlikte olmak. 2- Aileler arasında eskidenberi düşmanlık ve anlaşmazlık olmamak. 3- Damat namzedinin iyi olması.

Genç kızın gönlü birinde değilse evlence olur, buna "gelin gitme" denir. İstenen kızın gönlü başkasında olduğu veya erkeğin ailesini istemediği zaman, kızın isteyene varmak istememesi mümkündür; fakat pek nadirdir. Bu durumda kız zorlanırsa: 1) Sevdiğine kaçar, 2) İstemiyerek evlenir, 3) ana ve baba ısrardan vaz geçer.

Bu köylerde kızın zorla evlendirilmesi halinde şu faktörler rol oynar:

1 Ancestorworship. (Prof. Dr. N. Erdentuğ'a göre)

2 Çavuşluğunda bir vak'ta ana ve baba iltiyar olup kızları da gelin gitmiş olduğu için evdeki 12 yaşındaki oğlana 17 yaşında gelin alınmıştır.

- 1) Kız tarafının çok yüksek başlık alması.
 2) Başka bir maddi çıkarım elde edilmesi (Tarla veya sığır elde etmek gibi).

Burada evlenmelerde kız mal gibi satılmakta ve eş seçmesinde kıza söz hakkı tanınmamaktadır.

Kaçma olaylarında aile ve köy toplumunun tutumu:

Ailenin tutumu kaçma olayının çeşidine göre değişir.

- 1- Kız, ailesinin arzusu bililmesine kaçmış ise;
 a) Kızlarını evlatlıktan red ederler.
 b) Kızlarını zorla geri alıp oğlan mahkemeye verirler¹
 c) Kızlarını öldürür veya öldürtürler².
 d) Kız ailesi kendilerini ağır satmaya çalışırlar.

II- Ailenin kızlarının kaçtığını bilmesi veya kaçmasına yardım etmeleri halinde:

Kız ailesi olaydan sonra şöyle davranır;

- a) Şekil ne olursa olsun, salte bir hiddet ve üzüntü gösterir.
 b) Oğlan evine baskı yapar ve bu işten mümkün olduğu ölçüde kazançlı çıkmaya çalışır.
 c) Gerçeği saklamaya çalışmaz, kızlarına "muska" yazıldığı söyler ve kader böyle imiş der.

Görüldüğü gibi söz konusu köylerde evlenme konusunda gelenek ve göreneğin gençlerin hissi davranışlarıyla çatışmasından aile ve toplum içinde çeşitli davranışlar ve sorunlar doğmaktadır. (Prof. N. Erdentuğ)

Araştırmaya göre, kız kaçırma konularında kız ailesi çok defa kendi gururundan ziyade, erkek tarafından koparacağı paraya veya mali gözetmektedir (Bir sığır ile mahkeme işini kapatma halleri mevcuttur).

Kaçırılarda oğlan evinin davranışı:

Bu işten en kârlı çıkan yine de oğlan evidir; başlık ve düğün masraflarından kurtulmuştur. Kıza karşı davranışı şöyledir: 1-Oğlan

¹ İbalyeli köyünde Kantıkaya'da bir aile kalaycıya kaçması olan kızların 2-3 yıl sonra eve dönmüştür.

² Burada kız öldürülme düşüncesi (Doğu köylerinde öldürülür).

evinin mali bakımından bir yıkımdan kurtulması ve oğullarının kazandığı nam sayesinde, gelin ile kocası ailesi arasında iyi münasebetler takviye edilir, gelin daha çok sevilir.

11 - Kızın küçük olması ve bu arada kızın bekâretini gaybetmesi halinde, kız babasının jandarma ve savcılık yolu ile çıkarttığı güçlükler ve maddi ve manevi zararlar neticesinde gelin-oğlan evi arasındaki münasebetler bir kaç şekil gösterir: a) Gelin ilk senelerde sevilmmez, çok sıkıntı çeker ve olay, unutulana kadar yüzüne vurulur; b) Gelin şiddetli bir nefretle karşılanır ve bu ölüme kadar sürer; c) oğlan karısının, kendi ailesile geçinemeyeceğini anlar ve babası ile uyuşarak evini ayırır; d) Oğlan evi gelini bağırarlara basarlar.

Kaçımda Köy toplumuca durumu:

"Kaçma" lüzumlu hallerde iyi karşılanır. Sevişip evlenmeyen gençlere hak verilir ve kaçmaları tasvip edilir. Bazan toplumun bunlara yardım ettiği de olur: köyün ileri gelenleri kız evine ara yapmak için gider. İşte köy ileri gelenlerinin böyle bir önemli olayda oynadığı rol önemlidir¹. Görülüyorki bu konuda aile ve köy toplumu içinde doğan sosyal sorunlar, geleneklere körü körüne bağlılığın evlenmede eş seçimindeki olumsuz etkilerinden doğmaktadır. Fakat bu gibi sorunların çözülmesi işi de çoğunlukla iki aile ve köy toplumu içinde yapılmaktadır. Görülürki bu nevi olaylarda da en çok ezilen kadındır (Filiz Özcan): sevdiği erkeğin evine kaçan kadın evde de çeşitli mücadelelerle karşılaşacaktır. Aile baskısı burada dikkate değer ölçüde kaydedilmektedir.

Kaçmadan sonra düğün normal evlenmelerdeki gibi tanzimahi olmaz: "gelin olma" motifi yoktur; yalnız kadınlar arasında sade bir şekilde kına ve duvak yapılır.

Bağlık verme:²

Bağlık kıymeti, kızı isteyen ailenin durumuna göre ayarlanır: a) Kızı isteyen aile, ne zengin ve nede tanınmış değilse veya köye yeni gelmiş ise yüksek bir bağlık ister. b) Kızı isteyen hane zengin ve tanınmış ise bu hususta yumuşak davranılır; çünkü, kızları orada

¹ Köyde, şehir nisbetle, köy ileri gelenlerinin sayısı büyük ister gelir.

² "Ağırık" da denir.

rahat edecek ve zengin bir aile ile akraba olmuş olacaktı; c) iki aile arasında evvelden kız alınmış ise "başlık verme" pazarlığı hafif tartışmalı olur fakat verilir. Gelin şehre verilirse, çok kere başlık alınmaz; çünkü köylüye göre, bu sevinilecek bir olaydır, şehirli bir akraba kazanılacaktır¹. 1964 yılında araştırmacı Filiz Özsan'ın inceleme yaptığı soralarda, bu köylerde en düşük başlık miktarı 400-500 lira en yüksek başlık 10.000. liradır. Bununla birlikte olarak, kız evinin bütün fertlerine çeşitli hediyeler verilir. Başlık miktarı tayin edilirken âdeta bir hayvan gibi kızın pazarlığı yapılır.

Diğer taraftan, kıza çeyiz hazırlama için alındığı iddia edilen başlığın en az kısmı kız için harcanır; geri kalan çoğu kız evinin cebine girer. Netice olarak kız almak için gerekirse babasının öküzerlerini de satan oğlanın evi, kız tarafının mali bakımından ferahlaması bahasına, uzun yıllar bunun acısını çeker.

Söz konusu köylerde, oğlan babalarının başlık konusunda fikirleri sorulduğunda, hepâide bu geleneğin yıkıcı olduğundan ve hatta günah olduğundan şikâyet etmişlerdir. Kaldırılması lüzumunu da söylemişlerdir. Buna rağmen niçin devam ettikleri sorulduğunda, "bir kere adet olmuş", ancak hükümet bir kanun ile bunu meneder cevabını vermişlerdir².

Bir başlık karşılığında kızını veren baba, kızın geçimsizlik yüzünden tekrar baba evine dönmesi halinde, aldığı başlığı geri vermediği gibi, kızını da tekrar başlık alarak yeni bir kocaya satar.

Başlık karşılığında bir mal gibi satılan kızın, çoğunlukla bundan şikâyetçi olmaması dikkate değer. ağır başlık karşılığı alınan gelinden iş hususunda her şekilde faydalanmak düşünüldüğü halde gelin bu durumdan şikâyetçi değildir ve zaten ona böyle bir hak da tanımaz.

Evlilik tipleri:

1 - Gelinin bekâr kayıpla evlenmesi hali (levirat)³: kocasını kaybeden gelinin, çocuklu ise köca evinde kalması âdettir. Çünkü çorak baba evinde kalmalıdır (patrilineal sistem özelliği). Anne çocuğundan

1 Köylü, şehirten, bu köyler etrafındaki Devrek kasabası ve civar ilçeleri kast eder.

2 Başlığın Ekonomik ve sosyal değerini Prof. Dr. Erdemtaş hal köyü çalışmasında izlemiştir.

3 Prof. Dr. Nermis Erdemtaş bu konuda ilk çalışmayı yapmıştır. (Bak Hal köyünün Etnolojik şekli 1966).

ayrılmayacağı için, çocukta baba şefkatine muhtaç olduğundan kayın ile evlilik daima desteklenir. Ayrıca malın bölünmemesi endişesi de başta gelen sebeplerden biridir.

Kayın biraderin yaşının, fizikinin, huyu ve kişiliğinin önemi yoktur; yeter ki erkek olsun, baba ocağını tütürsün (ancestorworship). Bu halde de kadına eş seçimiinde söz hakkı tanınmamaktadır. Öylesine ki, gelin-kayın birader arasında tersine olarak yaş farkı bile düşünülmez. (25 yaşta bir gelin gerekirse 13 - 14 yaştaki kayın biraderi ile evlendirilir).

2 - Dul erkeğin dul kadınıla evlenmesi hâli (Taygeldi evlilik): Bunda iki tarafın çocukları varsa onlarda evlendirilir¹. Böylece mal bir elde toplanır (Ekonomik faktör). Burada da kız evladın arzusu dikkate alınmaz, zorla evlendirilir.

3 - Baldızla evlilik hali hiç kaydedilmemiştir.

4 - Beşik kertmesi suretile evlilik: oğlan ve kız daha beşikte iken iki aile arasında yapılan sözleşmeden sonra, evlenme çağında evlendirilirler. Sepepleri: a) İki aile birbirine akraba olacak, toprak ve mal yabancıya gitmemiş olacaktır (ekonomik faktör); oğlan ve kız beşikte nişanlar hatta nikahlarlar. Çocukların büyüdükten sonra birbirini beğenmemeleri veya başkalarını sevme ihtimalleri düşünülmez; b) Zengin iki aile arasında yapılır, fakat birinci şekil daha yaygındır. Görülürki bu çeşit evlilikler de, önemli bir hayati hadise olan evlenmede genç kıza söz hakkı tanınmamaktadır.

Evlendikten sonra kadın:

Kadının evlendikten sonra oturacağı yeri seçmede hakkı yoktur. Çünkü görenek veya gelenek icabı kız evlendikten sonra erkek evine gidecektir (Patrilocality)²

Kız evin tek kıza ise ve evin hiç bir erkek evladı da yoksa, damat "iş güveği" olarak kız evinde yaşar. Böylece baba ocağını damat tutturur.

1 Çocukları soldan evlendirilmesinde de mahzur yoktur.

2 Evlenmeden önce ayrı ev iznerek ailesi değişir.

Gelinin erkek babasının evinden ayrı bir yerde yani eşlere mahsus bir evde yaşaması halî, geline fazla baskı yapıldığı ve geçimsizlik¹ son halde bulduğu hallerde ve erkek karısını geleneği unutacak derecede sevdiği takdirde uygulanır. Bu zaman evvela oğul babasına evden ayrılacağını bildirir: evde diğer bir erkek evlat varsa baba fazla inad etmez, oğlunun hissesine düğeni ve ayrı ev açma iznini verir. Bu ev aynı bina müstemilunda bir Kız (aynı evden birkaç odanın tümü) olduğu gibi uzakta da olabilir. Bazen erkek çok erkenden, babanın muhalefetine rağmen, karısının tarafını tutar ve evini ayırır.

Araştırmacı Filiz Özsan'a göre, söz konusu köylerin tümünde son yıllarda geniş aile tipi süratle parçalanmaktadır. Buna sebep: 1) Geçimsizlik, 2) İktisadî refahat (Refaha kavuşan oğul evini ayırmaktadır).

Kadının evlilikte mesut olmadığı, kocası tarafından hırpalandığı halde de baba evine kaçabilen kızın, baba evinde yüz görmeyip koca evine dönmesi ve kaderine razı olması tabidir.² Çünkü görenek bunu gerektirmektedir.

Netice olarak, köy kadının ikamet yerini seçmesinde ve bedbaht olduğu takdirde de kaderini tayinde söz hakkı yoktur: Prof. Erdentug'a göre burada birinci şık, toplumun bir özelliği olan Patrilineal sistem özelliklerinin korunması zorunluğuna bağlanmalıdır. İkinci halde ise, başlık'ın geri verilmesi hususundaki pratik zorluklar kadını bu bedbahtlığa mahkum etmektedir.

Doğumda Kadın:

Kadın doğumunu, gelin geldiği kocası evinde yapar. Doğumun kız anası evinde yapılması ayıp sayılır. Bu sebeple gelin böyle bir istekte bulunamaz³. Lohusalık devri ağır geçen, sütü gelmeyen, sütü sulu olan veya doğumda ölmüş olan ananın bebeğini emzirme hakkı evvela elti'ye, yoksa veya müsait değilse komşu kadına sonra kayın valdeye ve süt anaya verilir. Gelinin kendi anası torununa asla süt vermez.

¹ Kayınalariyle, etü ve kayın binederler ile.

² Nadiren, baba kızını geri vermez.

³ Çavuşoğlu köyünden verilen bir misalde, gelin kendî' anası evinde misafiri ilen sancılar ve orada doğurur. Gelin bu olayda doğduğu mahallüde halî anataranmıştır.

⁴ Nadiren kız kendî anası evinde doğum yapar.

Doğurmayan Kadın (Kısır Kadın):

Köyde kadın ve gelin için en korkulan durum "Kısır olma" hâlidir. Sözü geçen köylerde, kısır kadına "hadım" denir. Ağız kav-galarında kısır kadına "katır" diye hakaret edilir. Gelinin doğura-ramadığı hükmüne evlenmeden 2-3 yıl sonra varılır. Üç yıl kadar sabırla bekliyen ev halkı bundan sonra telaşa düşer ve tedaviye baş vurulur. Yapılan ilk tedaviden sonra bir müddet daha beklenir. Netice alınmayınca daha esaslı tedaviye gidilir. Koca karısının kısır olduğunu anlayınca, çoğu defa karısından soğur hele karısını çok sevmiyorsa ve hali vakti de yerinde ise yeni bir kadın alacağını bildirir: kadın "Allah'tan ümit kesilmez, biraz bekle" diye yalvarır. Çoğu defa kadın susar ve kaderine ağlar. Karısının kısırlığına rağmen onu sevdiği için ikinci bir kadın almayı düşünmeyen pek azdır. Kısır kadının kocası evvela erkeğin anası ve babası tarafından suçlanır. Sonra koca, arkadaşlarının acımalarıyla ve hattâ kısırlığın kendinde olduğuna dair çıkan dedikodularla karşılaşır.

Erkek ailesinde kısır kadına en çok yüklenen, kayın valde ve görümcedir. Genel olarak, kaynata perde arkasında kalmayı tercih ederse de bazan o da mücadeleye katılır: geline hakaret ederler, yeni gelin alacaklarını söyler ve tehdit ederler.

Çok evlilik:

Üzerinde araştırma yapılmış olan söz konusu köylerde çok evlilik (Polygamy) in birinci sebebi çocuksuzluk ve erkek çocuğa olan ihtiyacıdır. Çünkü erkek çocuğu olan ev parçalanmaz ve mal da başka-kalarına gitmez. Bundan başka, baba ocağını tüttürmek endişesiyle de ikinci defa evlenme yapılır. Yalnız darık köylerinde aynı hane içinde çok evlilik hali pek nadir görülür. Çoğu zaman, birinci kadın kuma ile oturmaz çekip gider veya aynı evde oturur.

Ailede kadının yeri:

1- İş sahası: gelin kocası evine geldiğinin haftasına, ev halkı ile birlikte tarlada, bahçede ve evde çalışmaya başlar. Onun türlü çalışması, çocuk sahibi olduktan sonra ve ancak iş göremeyecek hale gelinceye kadar devam eder. Sabahın çok erken saatlerinden gecenin geç vakitlerine kadar didinen köy kadını, işten şikâyet etmeyi ve kaçmayı ak-lına bile getirmez. Çünkü köy göreneği bunu gerektirir.

Kadının sabah ilk işi, eve su taşımak¹ hayvanları sağmak üzere sayat² inmek, sütü kaynatmak üzere ocağa koymaktır. Sonra sıra ile, bir kısım süte maya çalarak yoğurt yapar. Hayvanları, olatmak üzere çocuklara katarak yollar; mektebe gidecek çocukları hazırlar³ (Kaynata ile oturma halinde çocukların okumasında söz sahibi büyükler özellikle kayın hubadır). Sonra yemek pişirir, çocuk bakar (evde daha çok küçük çocuklu gelin kalır ve diğer gelinin çocuklarına da bakar). Evde kalan gelin-kadın pijirdiği yemekten tarladakilere öğle yemeklerini gönderir (evia diğer kadınları ya tarlada veya çamaşır yıkamaktadırlar)⁴.

Ailenin diğer kadınları, tarlaya, bağ'a ve bahçeye giderler. Kazma, çapalama, belleme, toprak sürme işlerini yaparlar ve toplanacak mahsulleri toplar veya biçerler: dövene yardım eder, ekimleri harmana hazırlarlar ve harman savururlar; söz konusu dağ köylerimizde ev inşası ve kış hazırlığı için gereken odun'un eve getirilmesinde kadınlar erkeklerine yardım ederler⁵.

Kadın evde tek başına olduğu takdirde bütün bu işleri tek başına yapmaya mecburdur, tarlaya giderken çoruğu da beraber götürür (sırtına bağlar) ve iş yaparken bir kenara bırakır. Gece tarla dönüşünde de yemeğini ve yatakları v.s. yapar.

Kadının yemek sofrasındaki yeri:

Söz konusu köylerde, kurulan aile sofrası etrafında kadın, erkek çocuklar bir arada yemek yerler⁶; yalnız eve misafir (kadın veya erkek) geldiğinde evin erkekleri misafirle oturur ve yemek yerler. Bu zaman kadınlar ayrı odada yerler⁷. Yalnız istisnai bir durum dışı gün yemeklerinde görülür. Kadınlar ve erkekler ayrı yerlerde yemek yerler ve hatta birbirlerini görmezler: ayrı yerlerde de eğlenirler.

1 Burada kadınlar suyu, omuzlarına koydukları yataç bir sepele suuna asılan kova ve tencelerle taşırlar.

2 Ahır, dam.

3 Köy çocuklarının birinin birinin hepisi (kız-erkek) okula giderler.

4 Yazın çamaşır köyün çeşmesi önünde yıkar.

5 Odunlar kışak getirilişinden daha çok gece geç vakit yapılır. Bu yüzden kadını evi dönmeye ekersiya gece yarısını bulur.

6 Elazığ köylerinde olduğu gibi erkeklerin yemeği ayrı yemeye ödeni yoktur. (Prof. N. Erdemli)

7 Araplarca hamam olduğu halde misafir girişi her köyde durum böyle olmuştur.

Ekmele etme:

Devrek köylerinde kadını haftanın bir gününde sabahdan akşama kadar işgal eden iş "ekmek etme"dir¹.

Somon ekmeği denen bu ekmeği² kadın tek başına yapmaz, bunun yapılmasına 2-3 kadına daha yardım eder³.

Kış hazırlığı:

Köyde pazar ve bakkal olmadığından köylü kışık bütün ihtiyacını yazdan hazırlamak zorundadır. Bu vazife de yine kadına düşmektedir. Bu hazırlık: un öğütme, pekmez etme, turşu kurma, tarhana yapma, nişasta çıkartma, fırında kavrak bakla hazırlama (fırında taze fasulyenin kurutulması) avkuşluk yapma⁴ v.s. dir.

Kadın aynı zamanda kışın yakacağını⁵ ve hayvanlara yedireceği samanı da düşünmek zorundadır. Odun kesme işi erkeklerindir. Fakat onu sırtında veya manda arabası ile eve getirmek işi kadına aittir. Odun kesmede dönüştü çok defa erkek de odun arabasına biner ve kadın arabaya çeker⁶. Erkeklerle göre kadınlar ne kadar çok yük taşırsa iltihara değer. Çünkü bu, kadınların kuvvedine işarettir.

Pazar işi:

İncelenmiş olan köylerin Devrek'e yakın oluşu ve ulaşım kolaylığı sebepleriyle köylüler "Çarşı" dedikleri Devrek'e sık sık inerler. Haftanın belirli bir gününde (Devrek Pazarı Pazartesidir) Devrek'de kurulan pazara gitmek köylüler için çok önemli bir olaydır. Pazarda da en yorucu ağır iş kadına düşmektedir (Erkeklerin de yardımı olmakla beraber). Kadının sadece pazara gidecek kadar sebze ve meyvaları toplama, yerleştirme, hayvan ürünlerini getirmek değil, aynı zamanda bunları satmak da vazifesidir.

Pazar satışının sonunda yorgun düşen kadın evinin ihtiyaçlarını (şeker, çay çarşu ekmeği, gaz v.s.) alıp köylüne döner (dönüş yayan da olur).

1 Anadolu'nun hemen pek çok köylerinde olduğu gibi, burada da da da halk ekmeğini kendi yapar.

2 "Pazar ekmeği" de çarşuya pazara inildiği zaman alınabilmektedir.

3 Çoğunlukla 4-5 aile ekmeği beraber yaparlar. Fırın bir kere kızmaz hepsi aradan çıkarılır.

4 Mercimek "güllerden" bir yiyecek. Pıtır yapılır.

5 Burada köylerinde tozük yakmak izedi yoktur. Kışın odun yakılır.

6 Kadını arabaya bindirip de araba çeken erkek pek nadir görülür.

Koca'nın evden uzaklaştığı halde kadının yüklendiği mes'uliyetler:

Söz konusu köylerin Zonguldak gibi kömür havzasına yakın oluşu ve bu sebeple bura erkeklerinin gurbete sık sık çıkmaları Devrek köylerinin kadınlarını çoğunlukla yılan bir zamanı için yalnız bırakır. Köyde kadın bu yüzden kocasının işlerini de yapmak zorunda kalır: durmadan çalışır; inşaatta taş taşımak, dağdan sırtında odun getirmek kadının göreceği tabii işlerden sayılır. Buna göre, bölgemizde kadınlar erkeklerden çok daha fazla çalışmaktadır. Araştırmamın kayıtlarına göre, tuğla ve taş örücülüğü, yol amelçiliği, dul-gericilik ve ev inşası gibi işler dışında, bura kadınlarının yapmadığı iş yoktur denebilir.

Kömür havzasında bir ay izinle gelen erkek köyde pek çalışmaz. Bu zaman erkeğin yapacağı işler: inşaat, tarlanın etrafını çevirmek, dağdan kaçak ağaç kesmek, panayırda hayvan satış veya dış veriş, ziraatten tohumluk almak, bazı satış mülk, tapu gibi hukuk işlerinin takibidir.

Kocası akere veya işe giden kadınların evde akraba erkek çok ise, kendisinin kocasının işlerini yapmasına lüzum yoktur. Kocasına ait hukuki hakların ve davaların takibinde kadına asla laf düşmez.

Çocukların geleceği veya çocukların kritik çağları hakkında alınacak bir kararda ananın fikri en son gelir. Kocası gurbette olan kadın daha çok çalışır daha çok çile çeker ve ezilir. Köy kadınları Allah kimseyi erkeksiz bırakmasın, erkek kadının hayatının direği dir sözlüyle bu durumlarını ifade etmişlerdir.

Nihayet, yapılmış olan bu incelemeğe göre, ailede kadının mevkii, gelinlik devrinde zavul, ana olduğu zaman biraz kuvvetli ve kayın ana olduğu zaman daha da kuvvetlidir. Yapılmış olan gözlemlere göre köyde kadın aile içinde kişiliğini gelin sahibi olduğu vakit bulabilmektedir: buda daha ziyade kendisi ile gelin arasındaki davranış ve müzakeretlerde de tezahür etmektedir. Kendisi gelin iken çekmiş olduklarını sanki intikam almasına bu defa gelinine çektirmektedir işte bu çağından sonradır ki kadın, düşüncesi ve şahsiyetiyle hürmete layık kabul edilmektedir.

Köyde dul kadına gelince; bu, çoğu zaman zavallı ve yalrazdır. Dul kalmış olan bir kadının sosyal mevki sahibi olabilmesi için iyi bir aileden biri veya zengin ve nüfuzlu biri ile evlenmesi gerekir,

Bu halde dul kadın köyün tanınmış bir ailesine mensup ise sosyal mevkiiini koruyabilmektedir; ekonomik faktör de dul kadının köy toplumundaki sosyal mevkiiini desteklemektedir. Bu köylerde çoğu dular kimsesiz ve yoksun ailelerden geldiklerinden yalnız ve perişan durumdadırlar. Araştırmaya göre, köy toplumunun dul kadına karşı geleneksel davranışları zamanla değişmiş görülmektedir. Eski zamanın dulara karşı yardımı ve himaye edici gelenekleri yavaş yavaş unutulmuştur.

Özet olarak denenebilir ki (Prof. Dr. Nermin Erdentuğ'a göre) söz konusu hayvancı köylerde kadının toplumun ve ailenin içindeki durumunun çeşitli bakımlardan incelenmesi, bugün hâlâ köy kadınının doğumundan ölümüne kadar erkeğine nisbetle daha aşağı bir sosyal mevkii işgal ettiğini kabul ettirmektedir. Çünkü, şehirdekine nisbetle daha çok görenek ve geleneklerine bağlı olan köy toplumları kadına karşı davranışlarında ve kadını değerlendirmede, toplumunun bir ana özelliği olan patrilineal aile sistemine bağlı eski geleneklerin etkisinden kurtulamamıştır. Diğer deyimle, Türk köy toplumunda ve ailesinde erkeğinden çok daha lüzumlu bir unsur hüviyetini taşıyan kadının kişiliğini kazanması ve geliştirmesi için mevcut sebepler, köy toplumu değerleri ile yâni diğer bir deyimle görenek ve gelenekleri ile çatışarak kadın cinsini daima ikinci plânda tutmuştur ve tutmaktadır. Nihayet bu bölge için tesbit edilmiş olan bilimsel gerçekler Türk toplumunun bazı kültürel özellikleridir. Heride çeşitli yönlerden yapılacak Etnolojî çalışmalar için de bu gerçeklerin güvenilir kaynak olacaklarından asla şüphe edilmemelidir. (Prof. Dr. N. Erdentuğ)

Prof. Dr. Nermin ERDENTUĞ

Haziran 1965 Ankara

Bibliyografya :

- ERDENTUĞ NERMİN. *Hal Köyü'nün Etnolojik Teskiki*, Ankara 1956. A.U. D.T.C. Fakültesi yayınlarından No. 169.
- ERDENTUĞ NERMİN. *Siv Köyü'nün Etnolojik Teskiki*, Ankara 1959. A.U. D.T.C. Fakültesi yayınlarından No. 132.